

IRODALMI SZEMLE.

A magyar honfoglalás kútfői.

A honfoglalás ezredéves emlékére a m. tud. Akadémia megbízásából gróf Kuun Géza tisztt., Fejérfataky László, Hampel József, Thallóczy Lajos rend., Marczali Henrik lev., Jagó V. k. tag, Hodinka Antal, Maróthi Dezső és Dr. Vári Rezső közreműködésével szerkesztették Pauler Gyula és Szilágyi Sándor rendes tagok. Budapest, kiadja a magyar tudományos Akadémia. 1900. 4° 877. 1. Ára 35 kor.

A honfoglalás ezredéves emlékünnepe egész kis irodalmat teremtett. Megyék, városok, iskolák, különféle intézetek egymásután írták meg monographiájokat, hogy mindenik saját körében mutassa be, a mit az ezeréves Magyarország alkotott. Mindezen monographiák között egy sincs, mely oly közvetlenül kapcsolódna a millennium emlékéhez, mint a kéz alatt lévő mű.

A Magyar tudományos Akadémia még 1891-ben elhatározta, hogy a maga részéről azzal ünnepli meg az ország ezeréves fennállását, hogy a honfoglalás történetére vonatkozó hazai és külföldi kútfőket a kornak teljesen megfelelő kritikai kiadásban bocsátja közre. E terv végrehajtásával a Történelmi bizottság lett megbízva. Az egész könyv tárgyára, tartalmára, irányára vonatkozólag álljon itt a bizottság által készített terv szövszerű szövege. A terv szerint u. i. „a millennium alkalmával kiadandó mű hivatva lesz mindazon emlékeket, írott forrásokat és leleteket a tudomány mai színvonalán álló kiadásokban felölelni, magyarázni és minden oldalról megvilágítani, melyek a honfoglalás történetének, a benne szereplő népek belviszonyainak és műveltségi állapotának megismerésére tudományos alapúl szolgálhatnak és melyhez az, ki Magyarország népeinek, beleértve a hódítókat és meghódítottakat, azon korbéli történetéről, viszonyairól és műveltségi állapotáról képet akar nyerni, első sorban fordulni kénytelen“.

A kész mű az itt körvonalozott irányelveknek teljes mértékben megfelel. És hogy megfelelően, a közreműködőknek és szerkesztőknek nem csekély akadályokat kellett legyőzniök. Hogy a források adatait lehetőleg első kézből vehessék át — a bizottság megbízásából — Marczali Henrik a nyugati kútfők végett, Vári Rezső pedig Böles Leo Taktikájának kéziratáért külföldön is jártak. Csak így történhetett meg, hogy ez utóbbi kiadása — az Akadémia classica-phylogiai bizottságának

kijelentése szerint — „még eddig soha föl nem használt legfontosabb szöveg-hagyományokon alapszik s ennél fogva minden eddigi recensioval egybehasonlító kétségtelen haladást mutat“. Az elhárítandó akadályoknak kell betudnunk azt a körülményt is, hogy a mű a honfoglalás befejezésének és nem megkezdésének ezeréves évfordulójára jelenhetett meg.

Az egész mű hat fejezetre oszlik.

Az *első* fejezet a *byzanczi kútföket* foglalja magában. És pedig 1. Böles Leo haditaktikájának XVIII. fejezetét adja görög szövegben magyar fordítással dr. *Vári Rezső* közlésével és befejezésével. A 2. részben pedig a *byzanczi történetírók cz.* alatt *Marczali* Henrik közli érdekes bevezetés után a görög krónikák eredeti szövegét magyar fordítással és Biborbanszületett Konstantin császár: „De administrando Imperio“ című művének a magyarokra és lakóhelyekre vonatkozó fejezeteit, szintén görög szövegben és magyar fordítással.

Ez a fejezet a magyarok honfoglalás előtti életére vet tiszta fényt s igazi megvilágításban állítja előnkbe a „*turkok*“-nak — mint a magyarokat e források nevezik — hadi- és politikai szervezetét, harci modorát. Hogy pedig a valóságnak megfelelő igazi képet adjanak, magának a munkának czélja erősen megkivánta. A hanyatló byzanczi császárság belsőleg meggyöngült erejét politikai sakkhúzások által igyekezett a küllelenséggel szemben pótolni. A körülalakó népeket e czélból ügyesen használta fel egymás gyöngítésére, hogy így óvja meg magát azok esetleges támadásaitól. Ismerniök kellett tehát a körülalakó népek erejét, szokásait, harci modorát stb. Ismerniök kellett főként a magyarokat, kiket szövetségesöknek fogadtak. A koronás írók közlése épen azért „okmányzerű hitelesség“-gel bírnak s a honfoglaló magyarok tábori- és harci életéről, katonai szervezetéről, jellemének főbb vonásairól tiszta és hű képet adnak. Ez adja meg kiváló becsét Böles Leo hadi taktikája és Konstantin, „De administrando Imperio“-ja ránk vonatkozó fejezeteinek. A görög krónikák pedig a birodalom eseményeinek elbeszélése közben magyarokra vonatkozó adatokat is szönek, minél fogva honfoglaláskori kútfőink sorában megfelelő hely illeti ez írott emlékeket.

A *második* fejezet egyéb *keleti kútfök*-et ad gr. *Kuun Géza* által összeállítva, az eredeti szöveget fordítással és jegyzetekkel kísérve. „A mohamedán világnak azon X. és XI. századbéli íróit sorozzuk ide, — írja gr. *Kuun G.* az előszóban — kik a magyarokról, vagy a velök rokon, vagy összeköttetésben lévő népekről, lakóhelyükről írtak s vagy közvetlenül, vagy közvetve honfoglaló őseink régibb viszonságaira, vándorlásaira, kisebb-nagyobb világosságot árasztanak“. Így következnek egymásután: 1. *Iben Roszteh*, *Gurdézi*, *El-Berki* idevonatkozó feljegyzései a magyarokról, kozárokról, bolgárokról, burtaszokról, sőt a szlávokról és oroszokról is. 2. *Ibn Fadhlán* tudósításai, 3. *Istakhrí* és *Ibn Haukal* adatai s 4. *Maszúdi* a Kaukázus különféle népeire vonat-

kozó közlései. A tudós közlő minden egyes részt érdekes és tanulságos bevezetéssel kíséri.

A sok érdekes adat közül jellemzésül álljon itt néhány sor Gurdézinék a magyarokra vonatkozó feljegyzéseiből. A házassági szokásokról azt írja: „A magyaroknak egy oly házassági szokásuk van, mely szerint midőn házasodnak, nászajándékot hoznak. A nők, minősége s marhákban álló vagyona szerint a nászajándék majd több, majd kevesebb lehet; az ajándékot elhozván, a hajlék előtt letelepednek. A leány atyja a vőlegény atyját házába vezeti s a miye van menyétbőrökben, nyusztprémekben, evetbőrökben, czobolyprémekben, rókabőrben, kamuka-, selyemszövetben (neki) megmutatja, tíz prémes ruha értékben (a melyeket aztán) egy szőnyegbe göngyöl s a vőlegény atyjának lovára köti s őt emígyen házába kíséri. Ezután minden a nászajándékhoz tartozó tárgyat számba kell venni, a mely ajándék marhából, pénzből és bútorokból áll. Mindezt neki küldi a vőlegény. Ezek befejezésével a leányt a házába hozzák“.

A *harmadik* fejezetben a *nyugati kútfők* t kapjuk *Marczali* Henrik összeállításában és bevezetésével kísérve és pedig a következő renddel:

1. Annales Sithienses (Bertiniani) 2. Conversio Bagvariorum et Carantanorum. 3. Description of Europe by king Alfred the great. 4. A fuldai évkönyvek. 5. Regino krónikája. 6. Theotmar salzburgi érsek és suffraganeusainak levele IX. János pápához. 7. Levél a magyarokról Dado verduini püspökhöz. 8. Versus Waldramni ad Dadonem episcopum a Salamone missi. 9. Ekkehardi (IV.) Casus Sancti Galli.

A fennebbi címek alatt elősorolt források chronologiai rend szerint három csoportba oszthatók, a mennyiben 1. a honfoglalás előtti időkre vonatkozó, 2. — mint egykorúak — a honfoglalásra tartozó, 3. a honfoglalás után kevéssel írott adatokat tartalmaznak. Értékökre nézve pedig, mivel sokszor elfogultság és bosszúérzet sugalmazza a feljegyzéseket s többnyire nem személyes megfigyelésen alapúlnak, történeti hitelességre számot nem mindenben tarthatnak.

A *negyedik* fejezetben *szláv források* vannak összefoglalva. Összeállították Dr. Jagić V., *Thallóczy* Lajos és dr. *Hodinka* Antal. E fejezet az előszó után tartalmilag három részre van osztva és pedig 1. tárgyalja „a Konstantin (Cyrill) és Method legenda magyar vonatkozásai“-t, 2. adja az „elbeszélés“-t „a magyar bolgár háborúból“, 3. a „Nestor krónikájának magyar vonatkozásai“-t.

Szláv népekkel volt érintkezésök őseinknek — mint általában a turáni népeknek — nemcsak a honfoglalás idején és azóta szakadatlanul, hanem már beköltözésök előtt is. Ennek az állandó érintkezésnek nem csekély hatása volt a magyarok nyelvére és vérére, de nyoma maradt az érintkezésnek a szláv feljegyzésekben is. Ez az állandó és szoros kapcsolat teszi kívánatossá, hogy a magyar honfoglalás kútfői között a szláv források reánk vonatkozó részei is helyt foglaljanak.

E fejezet a szláv források vonatkozó eredeti szláv nyelvű szövege mellett *Jagić V.*, a bécsi egyetem tanára pontos latin fordítását és a *Thallóczy* Lajos és *Hodin'a* Antal által eszközölt magyar szövegű fordítást is ad.

Az *ötödik* fejezetben a „*hazai kútfők*“ összeállítását kapjuk, tartalmilag és feldolgozása szerint a következő beosztással: 1. vesszük Béla király névtelen jegyzőjének művét, *Fejérpataky* László közlésében és jegyzetekkel ellátva *Pauler* Gyulától. A bevezetésben első részében *Fejérpataky L.* a kézirat historia ismertetését adja, foglalkozik a codex régiségével, elősorolja kiadásait stb. *Pauler* Gyula pedig a második részben tartalmi magyarázatot ad a szöveghez s szól írói modoráról. E bevezető részek után a szöveg közlése következik, melyben a bécsi es. kir. udvari könyvtárban őrzött egyetlen kézirat beosztását, lap- és sor-kezdetét is feltűnteti, úgyszintén a javításokat és hibákat; ragaszkodik az ortographiai sajátosságokhoz is. Végül a szöveget magyarázó jegyzetekkel kíséri.

E fejezet második részét képezi „*Julián útja Nagy-Magyarországba*“. *Julián* szerzetes ez érdekes jelentésének latin szövegét, — melynek codexe a vatikáni levéltárban őriztetik — *Fejérpataky* László látta el bevezetéssel.

Végül a fejezet harmadik része magyar krónika töredékeket foglal magában *Kézai* Simonból és a képes krónikából, melynek összeállítását, bevezetését s a szöveghez írt magyarázó jegyzeteket *Marczali* Henrik-től vesszük.

A nagyérdekű, becses könyv utolsó, *hatodik fejezetét* „A honfoglalási kor hazai emlékei“ képezik, ismertetve *Hampel* József által.

Az egész fejezetet itt is bevezetés előzi meg, mely ntán legelőbb a *honfoglalók sírjai* ismertetését adja. És pedig értekeznek a) a „kortörténetileg megállapítható, sírok csoportjá“-ról b) „sírletek érmek nélkül“ czímmel, c) „ismeretlen lelhelyű, vagy szórványos emlékek“-ről.

A második részben „a temetkezés módja, fegyverzet, ékszerek“ leírását vesszük. Az utolsó, harmadik részben pedig az emlékek ornamentikájával ismerkedünk meg. Legvégül pedig (827—830. l.) az ábrák magyarázatát kapjuk.

E rövid és vázlatos ismertetés is elárúlja, hogy a honfoglalás kútfőiben egy nagybecsű, a kivánt emlékeket teljesen felölelő s a kor kritikai következményeinek mindenben megfelelő mű áll előttünk. Olyan valóban, melyhez fordulni kénytelen mindenki, a ki honfoglaló őseinket tanulmányozni akarja. A közölt források nagyrészt már idáig is ismeretesek, mert közülök több nem egy kiadást ért. De ilyen tudományos, kritikai feldolgozásban s az egész anyagot együtt ez a mű adja először.

A M. Tud. Akadémia a kiadás eszközése által méltóképen róvta le a kegyelet adóját az ezredéves ősök emléke iránt. A szerkesztők és

közreműködők pedig fáradságot nem kimélve, tudásukat és lelkesedésüket belefektetve oldották meg a nehéz feladatot.

Most rajtunk a sor, hogy ismerjük meg e becses emlékeket minél szélesebb körben. Ismerjék meg ne csak a tudományos célból kutatók, hanem a tudomány-kedvelők is, hisz a magyar szöveg mindenkinek hozzáférhetővé teszi ez emlékeket. A magyarságnak'ősereje nyilatkozik meg és árad szét e forrásokból. Legyen tehát bizalmunk az ősi erényben s merítsünk az új ezerév hajnalán a honfoglalás kútfőiből erőt és lelkesedést.

Szádeczky Béla.

A magyar zene a XIX. században.

Irta: *Id. Ábrányi Kornél.*

Rózsavölgyi és Társa kiadása. Budapest, 1900. 713. negyedréti lap.

A múlt század magyar zene-irodalmában — azt hiszem — ez a legterjedelmesebb és legszebb nyomású kötet. Sajnos, e rengeteg könyvről jót csak keveset lehet mondani; ellenben tetemes hiányaiból már többeket felsorolt Kereszty István a Századok múlt évi novemberi füzetében. Én — tekintve a részemre szabott szűk tért — meg sem kísértem a hiányok teljes felsorolását, inkább e hiányok természetéről igyekszem egyet-mást elmondani.

A magyar-zenetudománynak legszorgalmasabb és legönzetlenebb munkása id. Ábrányi Kornél. Az előttünk fekvő művével méltóan be akarta tetőzni hosszas munkásságát és többi műveinek hiányai itt hatványozva jelennek meg. E hiányok különösen két okra vezethetők vissza. Az egyik abban a helyzetben rejlik, melyet szerző a magyar zene történetében elfoglal, a másik, a lényegesebb, szerző egyéniségében van.

Mikor a 40-es években a népies költészet Petőfi és Arany kezében oly gyönyörűen öntudatos művészetté fejlett, a magyar zenészek is öntudatra ébredtek. Egy lelkes csapat szellemi szövetséget kötött s kiadta a jelszót, hogy az öntudatlan népies zenét magasabb formák szerint kell fejleszteni; ki kell ragadni a naturalisták és cigányok kezéből. E lelkes csapat tagjai aztán kézzel-lábbal hozzá láttak a kitűzött cél megvalósításához. Helyes érzékekkel észrevették a társadalom erejét s annak figyelmét mindenképpen magukra igyekeztek vonni. Mikor annyira megerősödtek, közintézeteket állítottak fel s lassankint hatalmi tényezővé lettek. A mennyire sikerült a hatalom, befolyás megszerzése, ép annyira nem sikerült a tulajdonképeni cél, t. i. a népies zene magasabb műformák szerint való fejlesztése. Nem sikerült pedig azért, hogy a formák ugyanazok voltak, a mik Kazinczy lelke előtt lebegtek és nem akadt köztük sem Petőfi, sem Arany, a ki egyéni erejével utat mutatott volna. Sőt e lelkes csapat